

USUL HUKUKUNDA KARŞIT
DELİLLERİN TERCİHİ

(Mîzânü'l-müdde'iyeyn Örneği)

YAZAR

Dr. Ömer KORKMAZ

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçla kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7679-89-3

Kitap Adı

Usul Hukukunda Karşıt Delillerin Tercihi
(Mizânü'l-müdde'ieyn Örneği)

Editör

Dr. Hasan KAYAPINAR

Yazar

Dr. Ömer KORKMAZ

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

REL037010

DOI

10.37609/akya.1614

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde ilmî tahsilini tamamlayan İslam âlimleri büyük oranda üç alanda istihdâm ediliyordu: Fetva, kaza (yargı) ve tedris (eğitim). Fetva görevini müftüler, kaza görevini kadılar, tedris görevini ise müderrisler üstleniyordu. Osmanlı âlimlerinin yazdığı eserler incelendiğinde birçoğunun bu üç görevi yapan meslek sahiplerine yardımcı olacak niteliğe sahip eserler kaleme aldıkları görülür.

Müderrislerin eğitimde kullanmaları için ders kitapları ve bunların açıklaması mâhiyetinde olan şerh ve hâşiyeler ile müftülerin karşılaştıkları problemlere kolayca cevap verebilmeleri için yaygın olan konuları ihtiva eden fetva kitapları telif edilmiştir. Yine kadılar için mahkemeye yansıyan davalarda müracaat edebilecekleri kitaplar yazılmıştır. Bu nedenle karşılaştıkları davaları çözüme kavuşturma hususunda kadılar zorlanmamışlardır. Söz konusu kitaplar kadıların yapacağı yargılamayı kolaylaştırdığı gibi, hem yargılamanın hızlı olmasına, hem de adaletin çabuk tecelli etmesine vesile olmuştur. Özellikle Osmanlılarda yargılamanın sadeliğinden övgüyle bahseden tezlerin açıklanması söz konusu eserlerin yargılamaya olan katkısıyla izah edilebilir.

Kadırlara yardımcı olma gayesi ile genel fıkıh kitapları yazıldığı gibi sadece belirli konulara hasredilen kitaplar ya da risaleler de telif edilmiştir. Tercihu'l-beyyinât literatürü de kadırlara yardımcı olma amacıyla yazılan eserleri teşkil etmektedir. Yargı önüne gelen meselelerde delillerden hangisinin tercihe şayan olduğu hususunu ele alan bu eserler kadırların başvuru kitabı haline gelmiştir.

Esîrîzâde Abdülbâkî Efendi de tercihu'l-beyyinât literatürüne katkı sağlayan âlimlerdendir. O, *Mîzânü'l-müdde'ieyn fi ikâmeti'l-beyyineteyn* risalesini yazarak iki kişinin aynı mala sahip olduğunu iddia ederek yargı önüne geldiklerinde hangisinin delilinin tercihe şayan olduğu hususunu ele almaktadır. Bu çalışmada Esîrîzâde Abdülbâkî Efendi'nin hayatı ve eserleri incelenerek *Mîzânü'l-müdde'ieyn* risalesi tahkik edilmiş ve değerlendirilmiştir. Ayrıca *Mîzânü'l-müdde'ieyn*'in Osmanlı döneminde yapılan bir tercümesi de latinize edilerek çalışmanın sonuna ek olarak konmuştur.

Bu çalışma hazırlanırken katkılarını esirgemeyen hocalarıma ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmanın basılmasını üstlenen Akademisyen Kitabevi'nin yöneticilerine ve çalışanlarına da teşekkür ederim.

Dr. Ömer Korkmaz

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	1
Esîrîzâde Abdülbâkî Efendi: Hayatı Ve Eserleri.....	5
Esîrîzâde Abdülbâkî Efendi'nin Hayatı.....	5
Esîrîzâde Abdülbâkî Efendi'nin Eserleri.....	6
<i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn Fi İkâmeti'l-Beyyineteyn</i>	6
<i>Risâletü'l-Hâkimiyye Fi'l-İrâdeti'l-Cüz'iyye</i>	7
<i>Zeylü Risâletü'l-Hâkimiyye Fi'l-İrâdeti'l-Cüz'iyye</i>	7
Usul Hukukuna Dair Bir Risale: <i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn Fi İkâmeti'l-Beyyineteyn</i>	9
<i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn Fi İkâmeti'l-Beyyineteyn</i>	11
<i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn'in Muhtevası</i>	12
Hanefî Mezhebinde Fetva Usûlü	14
Zilyed Ve Hâric Kavramları	15
Risaledeki Bazı Kavramlar.....	17
Ayn	17
Nitâc.....	18
<i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn'in Kaynakları</i>	19
<i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn'in Osmanlıca Mukaddimesi</i>	27
<i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn'de Usul Hukuku Konusunda</i>	
Zikredilen 96 Mesele.....	31
Mutlak Mülk Davası	33
Mevrus Mülk Davası.....	34
İki Kişiden Satın Alınan Mülk Davası.....	35
Bir Kişiden Satın Alınan Mülk Davası	36
Nitâc İle Beraber Mutlak Mülk Davası.....	37
Nitâc Davası	38
Bir Kişiden Muhtelif İki Sebeple Mülk Davası	39
İki Kişiden Muhtelif İki Sebeple Mülk Davası	40
Nüshaların Tanıtımı Ve Tahkikte İzlenen Yöntem.....	43
Esad Efendi 3695 Numaralı Nüsha	46
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Nüshası	49
H. Hüsnü Paşa 389 Numaralı Nüsha	51
Hacı Mahmud Efendi 1231 Numaralı Nüsha.....	53
Tahkikte İzlenen Yöntem.....	55
Sonuç.....	57
Kaynakça.....	58
<i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn'in Tahkikli Metni</i>	61
Ek: <i>Mîzânü'l-Müdde'ieyyn'in Tercümesi</i>	141

KISALTMALAR

b.: bin

b.y.: baskı yeri yok

bk.: bakınız

bnt.: bint

çev.: çeviren

ed.: editör

h.: Hicri

haz.: hazırlayan

Hz.: Hazreti

İSAM: İslâm Araştırmaları Merkezi

m.: Miladi

ö.: Ölüm

s.a.s.: sallallâhu aleyhi ve sellem

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

thk.: tahkik eden

ts.: tarihsiz/tarih yok

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

y.y.: yayın evi yok

KAYNAKÇA

- Atar, Fahrettin. "Fetva". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 12/486-496. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Bağdatlı İsmail Paşa. Hediyyetu'l-ârifin esmâ'ul-mu'ellifin ve âşâru'l-muşannifin. Beyrut: Dâru İhyâ'i Turâsî'l-'Arabî, 1951.
- Baktır, Mustafa. "İbn Melek". TDV İslâm Ansiklopedisi. 20/175-176. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Bardakoğlu, Ali. "Câmiu'l-fusûleyn". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 7/108-109. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Bayder, Osman. "Hanefi Fetva Usulü Literatürü ve Bedreddin eş-Şuhâvî'nin 'et-Tirâzu'l-Müzheb' Adlı Fetva Usulünün Değerlendirilmesi". Bilimname 29 (2015), 211-229.
- Bedir, Murteza. "Üsrûşeni". TDV İslâm Ansiklopedisi. 42/392-393. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Bektaş, İhsan. Esîrîzâde Abdülbâki Efendi ve İrâde-i Cüz'iyeye Risâlesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Bursalı Mehmed Tahir. Osmanlı Müellifleri. İstanbul: y.y., 1975.
- Çelebi, İlyas. "Kemalpaşazâde (Eserleri)". TDV İslâm Ansiklopedisi. 25/245-247. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Çinar, Fatih. "İbnü's-Salâh'ın Müftü ve Müsteftinin Uyacağı Âdâb/Kurallar Hakkındaki Görüşleri". Mütefekkir 7/14 (31 Aralık 2020), 563-584.
- Düzenli, Pehlul. "Osmanlı Fetvâsında 'Muteber Kaynak' ve 'Müftâ Bih Mesele' Problemi". Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 11/22 (2013), 9-78.
- Esîrîzâde, Abdülbâki Efendi. Mîzânü'l-müdde'iyeyn fî ikâmeti'l-beyyineteyn. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 3695.
- Esîrîzâde, Abdülbâki Efendi. Mîzânü'l-müdde'iyeyn fî ikâmeti'l-beyyineteyn. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Bel-Yz_K_0097_03.
- Esîrîzâde, Abdülbâki Efendi. Mîzânü'l-müdde'iyeyn fî ikâmeti'l-beyyineteyn. Süleymaniye Kütüphanesi, H. Hüsnü Paşa 389.
- Esîrîzâde, Abdülbâki Efendi. Mîzânü'l-müdde'iyeyn fî ikâmeti'l-beyyineteyn. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 1231.
- Halebî, İbrâhîm el-. Multekâ'l-ebhur. thk. Halil 'İmrân el-Mansûr. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1998.
- İbn Âbidînzâde, Muhammed Alâüddîn Efendi. Kırretü 'uyûni'l-aḥyâr tekmlletü Reddü'l-muhtâr. thk. Âdil Ahmed Abdül'mevcûd - Ali Muhammed Mu'avvaz. Beyrut: Dâru âlemi'l-kütüb, 2003.
- İltaş, Davut. "Tahâvî". TDV İslâm Ansiklopedisi. 39/385-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- İpşirli, Mehmet. "Esîrî Mehmed Efendi". TDV İslâm Ansiklopedisi. 11/390-391. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Karaman, Hayrettin. "Ayn". TDV İslâm Ansiklopedisi. 4/257-258. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Kılıç, Muharrem. "Tarsûsî, Necmeddin". TDV İslâm Ansiklopedisi. 40/114-115. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Kızılkaya, Necmettin. "Zeyla'i, Osman b. Ali". TDV İslâm Ansiklopedisi. 44/354-355. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

- Koca, Ferhat. "Hâherzâde". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 15/135. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Molla Hüsrev, Muhammed b. Ferâmûz. Dürerü'l-hükkâm fi şerhi Gururî'l-ahkâm. b.y.: Dâru ihyâi'l-kütübi'l-arabiye, ts.
- Özcan, Tahsin. "Sâdik Mehmed Efendi, Sakızı". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 35/395-396. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Özdirek, Recep. "Gânim el-Bağdâdî". TDV İslâm Ansiklopedisi. 13/350-351. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Özel, Ahmet. "Hizânetü'l-ekmel". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 18/180-182. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Özel, Ahmet. "İbnü's-Sââtî, Muzafferüddin". TDV İslâm Ansiklopedisi. 21/190-192. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Özel, Ahmet. "Kâdihân". TDV İslâm Ansiklopedisi. 24/121-123. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Özel, Ahmet. "Timurtaşî, Muhammed b. Abdullah". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 41/188-189. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Özen, Şükrü. "Sadrüşşeria". TDV İslâm Ansiklopedisi. 35/427-431. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Özen, Şükrü. "Serahsî, Radiyyüddin". TDV İslâm Ansiklopedisi. 36/542-544. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Topal, Şevket. "İslam Hukuku Açısından Zilyedliğin Oluşumunda İradenin Yeri". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/11 (1999), 239-256. <https://doi.org/10.17120/omuihd.58262>
- Topal, Şevket. "Zilyed". TDV İslâm Ansiklopedisi. 44/417-420. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Uzunpostalıcı, Mustafa. "Burhâneddin el-Buhârî". TDV İslâm Ansiklopedisi. 6/435-437. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Ünal, Halit. "Ahizâde Yusuf Efendi". TDV İslâm Ansiklopedisi. 1/549. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Yaka, Zeki. "İslam Hukukunda Zilyedliğin Hukuki Fonksiyonu". Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1/1 (2014), 61-80.
- Yaka, Zeki. "İslam Hukukunda Zilyedlik ve Mülkiyet Arasındaki Farklar". Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1/2 (2015), 35-52.
- Yaman, Ahmet. Fetva Usûlü ve Âdâbı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2017.
- Yaman, Ahmet. "Fetvâ ve Mezhep Fetvâ Usûlü ve Tarihinin Tartışmalı Bir Konusu Olarak Fetvâ-Mezhep İlişkisi". Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 48 (2015), 5-34.
- Yaman, Ahmet. "Güncel Bazı Örnekleri Bağlamında Fetvada Kaynak ve Yöntem Sorunu". Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 28 (2009), 7-16.
- Yazıcı, İshak. "Ebü'l-Leys Semerkandî". TDV İslâm Ansiklopedisi. 36/473-475. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.